

Andet bind i Villaumes storværk om Den kolde krig er imponerende – men har markant slagside

Præsident Kennedy taler på tv til amerikanerne og resten af verden under Cuba-krisen i oktober 1962. Foto: Vaughan, Flickr

Simon Kratholm Ankjærgaard 11.03.2023

BØGER // ANMELDELSE – Flere fingre peger mod USA og vestblokken end mod Sovjetunionen og østblokken i historieprofessor Poul Villaumes ambitiøse og kompetente flerbindsværk om den kolde krig. Bind nummer 2 er netop udkommet med titlen *Mellem frygt og håb*.

BOG: Mellem frygt og håb

Forfatter: Poul Villaume

Gads Forlag, 480 sider, udkom d. 28. februar 2023

Som historisk periode og fænomen er den kolde krig – naturligvis! – evig åben for nye fortolkninger og analyser, særligt i takt med at arkiver åbner og afslører nye tidligere hemmeligholdte dokumenter, sager og koblinger.

Senest har Poul Villaume, dr.phil. og professor emeritus i historie, udgivet det andet bind i det planlagte flerbindsværk om den kolde krig. Det bærer titlen *Mellem frygt og håb* og følger efter bind 1, der hed *Frygtens logik*. Med fængende forsider, et kraftfuldt layout og den berettigede brug af frygtargumentet lokker begge bind læseren ind.

Forlaget markedsfører de to bind som ”det hidtil mest dybtgående oversigtsværk på dansk om Den Kolde Krig og dens betydning” og skriver videre i sin egen omtale, at værkerne bygger på ”den nyeste internationale forskning i Den Kolde Krigs historie, bl.a. baseret på nyåbnede arkiver i Øst og Vest”.

Og de to bind *er* imponerende og ambitiøse. Tunge sager med høj detaljegrad. Sproget er godt, historien flyder fint gennem de dramatiske højde- og lavpunkter i forholdet mellem Øst og Vest.

Villaume tager et klassisk magtpolitisk greb på fortællingen. Vi er i de øverste lag, på regerings- og statsoverhoved-niveau, og befinder os i spillet mellem stater, regioner og politiske og militære alliancer.

Det er et gennemført greb, der ikke efterlader særlig meget plads til dels de folkelige fortællinger, dels andre tematikker, som kulturpolitik og kulturimperialisme. Det savner jeg personligt mere af, men har også forståelse og respekt for de valg, som Villaume har truffet. De holder bogens fortælling skarp og stram, hvilket ret beset også er nødvendigt, når man ønsker at lægge arm med så skelsættende en periode, som den Villaume beskriver og analyserer i bind 2, nemlig den fra 1961 til 1977. Det er en periode, der spænder fra Cubakrise over fremvæksten af stedfortræderkrige til 1970’ernes forsøg på afspænding.

Tre overordnede nedslag

Bogen er struktureret i sølle tre kapitler, hvilket lyder af meget lidt, når hele værket strækker sig over 480 sider. Måske burde Villaume og en redaktør have opereret med en inddeling i tre overordnede dele og så flere underkapitler. Udtrykket kan føles lidt tungt, når de tre kapitler er inddelt i flere afsnit, der løber i én lang køre. Og det er altså ikke kun en kosmetisk anke – det ville have lettet læseflowet.

Men nu til substansen. Første kapitel, nej, jeg vælger altså at kalde det; første del – første del omhandler tiden fra 1961 til 1963 med et naturligt og særligt tungt fokus på forholdet mellem Kennedy og Khrusjtjov. Vigtige bipersoner er naturligvis Castro på Cuba, Brandt og Ulbricht i Berlin og Mao i Kina – og kulisserne blandt andet Svinebugten, Checkpoint Charlie, Det Hvide Hus, Kreml, missilbærende sovjetiske fragtskibe, Laos, Vietnam og Beijing.

[Villaume virker her til at være i sit es med en forrygende flot navigering gennem de mange forskellige episoder, kommunikationer, misforståelser og beslutninger](#)

Det starter med den forfejlede eksilcubanske invasion på Cuba, fortsætter til de dramatiske begivenheder i Berlin, hvor amerikanske og sovjetiske kampvogne stod overfor hinanden med kanonløbene pegende direkte mod hinanden, og

læseren føres videre til diskussionen om, hvordan styrkeholdet *egentlig* var mellem USA og Sovjetunionen.

Fra amerikanernes frygt for at de var ved at blive sat af til den reelle erkendelse af, at de førte stort. Khrusjtjov i Moskva måtte finde andre måder at bedrive magtpolitik på – og så er vi tilbage på Cuba og beslutningen om at atombevæbne den kommunistiske ø 150 kilometer fra den amerikanske sydøstkyst. Man ville putte ”et pindsvin ned i amerikanernes bukser” og give kapitalisterne i Washington den samme følelse af frygt og usikkerhed, som østblokken levede i med amerikanernes bevæbning af Tyrkiet.

I et nervepirrende afsnit (nej, jeg vil altså kalde det kapitel) oprulles Cubakrisen dag for dag. Det er den stadig vilde og stadig nervepirrende fortælling om de dage, hvor verden var nærmest minutter fra en tredje verdenskrig, som ville have været en atomar verdenskrig. Villaume virker her til at være i sit es med en forrygende flot navigering gennem de mange forskellige episoder, kommunikationer, misforståelser og beslutninger.

Men igen; vi er i de øverste kredse af beslutningerne – primært i Det Hvide Hus og i Kreml. Vi er godt nok også ude på havet – og under havet – og på Cubas palmeklædte kyster, men prismet, vi ser det hele igennem, er placeret oppe.

Denne første del slutter med, at kimen til afspænding bliver lagt – og så er der lagt op til den anden del, der primært handler om de mange stedfortræderkrige og stedfortræderkonflikter, der brød ud i det, der blev kaldt ’syd’ eller ’den tredje verden’; in casu Afrika, Asien og Latinamerika. Domino-strategien effektueret i praksis; det gjaldt om at forhindre lande i at falde til den kommunistiske side – hvad end den var inspireret af den sovjetiske kommunisme, den kinesiske kommunisme eller den cubanske kommunisme – for ellers ville det brede sig til

nabolandene og derfra til hele regionen. Det er hér den store ideologiske kamp står tydeligst frem og bliver allermest blodig.

Gennem hele bogen dækker Villaume alle de storpolitiske flanker. Vi er ikke kun i Washington, men også i Moskva, i Beijing, i Berlin, i Wien, i Havanna

Denne anden del af bogen slutter i 1968 – i Europa, nærmere bestemt i Prag med det voldsomme sovjetiske angreb på tjekkoslovakkernes trang til socialisme med et menneskeligt ansigt.

Dermed er der lagt op til den tredje del, der beskriver de komplicerede 1970'ere, som starter med høgen Nixon siddende i det ovale værelse med Kissinger ved sin side. Det handler om amerikanernes udfordringer med krigen i Vietnam, om et Sovjetunionen, der får ny vind i de atomare sejl, men også om Nixons tilsyneladende imødekommenhed overfor dialog med både Moskva og Beijing.

I Europa noterer man sig en spirende afspænding, krigen i Asien finder sin (for amerikanerne ydmygende) afslutning, og nye stedfortræderkonflikter melder sig. Nixon træder tilbage, Ford har sin periode og afløses siden af demokraten Carter, og samtidig kommer afspændingen under pres. Og på den måde er der lagt fint op til et tredje bind, der vil dække perioden fra 1977 til 1989/1991.

Poul Villaume har planlagt et tredje bind i storværket om Den kolde krig. Foto: Julian Nielsen

Amerikansk slagside

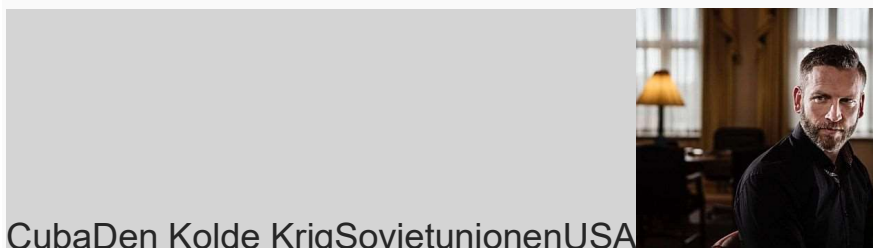
Gennem hele bogen dækker Villaume alle de storpolitiske flanker. Vi er ikke kun i Washington, men også i Moskva, i Beijing, i Berlin, i Wien, i Havanna. Han kommer på den måde rigtig flot rundt.

Særligt argumenterne om de interesser, som de sovjetiske generalsekretærer er styret af, er perspektivrig læsning. For både Khrusjtjov og Bresjnev gjaldt det om at holde sig på linje med den amerikanske rival, samtidig med at man kæmpede for at leve op til løfterne om at hæve levestandarden markant for de sovjetiske borgere (en kamp, der var både benhård og stort set umulig at vinde for alle de kommunistiske leder i det østlige Europa).

Her er der i fortællingen et markant folkeligt perspektiv, om end det stadig ses gennem statsledelsens blikke. Konkurrencen med USA og den vestlige verden var nemlig ikke kun en militær kamp, men også en politisk mellem kommunisme og kapitalisme og en social og kulturel mellem kommunistiske livsforhold og vestlige ditto. Og den kamp var man ret beset aldrig i nærheden af at vinde i øst.

Storværket skuffer ikke, og jeg ser frem til bind tre, men en grundlæggende anke for både første og andet bind er, at Villaume skriver med en amerikansk slagside. Omdrejningspunktet er de fleste steder holdningen og beslutningerne i Washington. Det er ikke at tage USA's parti i koldkrigsrivaliseringen, måske snarere tværtimod. Kynisme var et hyppigt brugt værktøj for statsledere på begge sider af jerntæppet, men bruges hyppigere i Villaumes værk som forklaring på amerikanernes ageren end for kinesernes eller sovjetrussernes. Enkelte steder får Moskva en reagerende rolle – og ikke en agerende. Underforstået, at amerikanernes handlinger og beslutninger bliver styrende for fortællingen.

Læs mere i POV om Den kolde krig her.

CubaDen Kolde KrigSovjetunionenUSA

Simon Kratholm Ankjærgaard

Simon Kratholm Ankjærgaard er journalist, forfatter og historiker. Han har de seneste fem år arbejdet som freelancer, men har tidligere været journalist i Berlingske Media og redaktør på Hus Forbi